

Căsătoria în dreptul roman și contemporan

Căsătoria, la romani, era o uniune între bărbat și femeie, o asociere pentru toată viața, o împărtășire a dreptului civil și religios - **nuptie sunt comunicatio maris et feminae, consortium omnis vitae, divini et humani iuris comunicatio**¹; era uniunea bărbatului și a femeii ce implica o viață comună - **nuptia sive matrimonium este vire et mulieris conjunctio, individuum consuetudinem vitae contiens**².

Astăzi, căsătoria este definită ca uniunea liber consimțită dintre bărbat și femeie, încheiată în concordanță cu dispozițiile legale, în scopul întemeierii unei familii și reglementată de normele imperative ale legii³.

Romanii au cunoscut mai multe feluri de căsătorie corespondente într-o anumită măsură epocilor de drept care s-au succedat și totodată au coexistat unele cu altele. Astfel, **căsătoria cu manus**, adică cu puterea maritală a bărbatului exercitată asupra ei, femeia părăsea familia de origine rupând astfel legăturile agnatice cu acestea, și intra în familia soțului dobândind în noua familie drepturi noi, respectiv dreptul de succesiune și dreptul la rudenie civilă, agnațiunea. În această condiție ea nu putea fi emancipată și nici dată în adopțiune⁴.

Căsătoria fără manus era căsătoria specifică dreptului clasic cu toate că ea coexistă și cu căsătoria cu manus, care era oricum mai rară în această epocă. Era o căsătorie mai simplă și cu toate controversesele ce au existat asupra ei, se pare că ea exista încă din epoca veche, mai ales că era menționată de către Legea celor XII Table, fiindcă probabil era folosită de plebei.

Prin căsătoria fără manus, adică fără puterea bărbatului exercitată asupra femeii, aceasta rămânea în familia de origine având două poziții după cum era cazul: prima, *era sui iuris* aflându-se sub tutela perpetuă a agnaților, a doua, *era alieni iuris*, găsindu-se astfel sub patria potestas a lui pater familias. Aceasta era și ea o iustae nuptie, iustum matrimonium chiar dacă bărbatul nu avea autoritate asupra ei.

Concubinatul era căsătoria specifică dreptului postclasic, o căsătorie inferioară celor două anterioare, care în dreptul vechi și dreptul clasic nu constituia decât o simplă uniune de fapt.

¹ Modestim, D. 23, 2, 1.

² Inst. I. 1, 91.

³ I. P. Filipescu, *Tratat [...], op. cit.*, pag. 14.

⁴ M. V. Jacotă, *op. cit.*, 182; M.V. Jacotă, *Contribuții la studiul crizei generale a sistemului sclavagist în imperiul roman*, Ed. Academiei, 1963.

Justinian¹ a fost acela care a ridicat concubinatul la rangul căsătoriei, dându-i efectele juridice, creând un drept de moștenire față de tatăl lor pentru copiii naturali născuți în afara căsătoriei fără manus.

Astăzi, prin concubinată înțelegem o conviețuire de fapt între un bărbat și o femeie, o perioadă relativ îndelungată de timp. Ea nu este o uniune juridică, nefiind reglementată de lege, astfel că se deosebește esențial de căsătorie, care are statut legal, determinat prin norme juridice.

Concubinajul nu este interzis de lege, dar nici nu i se pot aplica, prin analogie, dispozițiile legale referitoare la căsătorie. Între concubini se pot face convenții, dacă acestea ar respecta condițiile de valabilitate din dreptul comun.

De obicei, dar nu obligatoriu, încheierea căsătoriei era precedată de logodnă - **sponsalia**, ce era o învoială prin care viitori soți, ori personal ori prin intermediul părinților, se obligau ca mai târziu să se căsătorească².

În zilele noastre, cererea în căsătorie este un lucru obligatoriu. În conformitate cu dispozițiile art. 12 C. fam., cei care vor să se căsătorească trebuie să facă la serviciul de stare civilă o declarație de căsătorie, prin aceasta exprimându-se voința, din partea amândorura, de a încheia căsătoria. Declarația de căsătorie se face în scris și ea nu va putea fi dată prin reprezentare, ci numai personal.

La romani, căsătoria fiind considerată un act de drept privat, ea nu se putea încheia fără prezența soției, în schimb se putea încheia fără prezența soțului. Încheierea căsătoriei era urmată de conducerea soției la casa soțului unde se dădea o petrecere rituală care atesta legitimitatea căsătoriei.

Pentru încheierea căsătoriei trebuiau îndeplinite anumite condiții, condiții de formă și condiții de fond.

Condiții de formă³

Acestea priveau numai căsătoria cu manus:

- **confarreatio**, căsătoria specifică numai patricienilor care beneficiau exclusiv de îndeplinirea unor ritualuri religioase de la care erau excluși plebeii;
- **usus**, constă în coabitarea femeii cu bărbatul timp de un an de zile, la căpătul căruia femeia intra în mod automat sub puterea bărbatului;

Comment [T1]: În cadrul acestora se oferea zeului Jupiter o pâine făcută din grâu, **farreus panis**, de unde și denumirea de confarreatio, se pronunțau solemn anumite cuvinte cu semnificație rituală, **certa et solemnata verba**, în fața unui număr de zece martori, a flaminului lui Jupiter și a lui **pontifex maximus**. Viitoarea soție trebuia să poarte pe cap un voal de culoare roșie ce semnifică consacrarea către zeul Marte, zeu atât al războiului cât și al agriculturii.

Comment [T2]: Acest lucru se întâmpla dacă femeia nu întrerupea prin **ius trinoctii**, termenul, adică dreptul de a absenta trei zile consecutiv de la domiciliul bărbatului.

¹ C. St. Tomulescu, *op. cit.*, 1958, pag. 236.

² S. G. Longinescu, *op. cit.*, pag. 595.

³ C. St. Tomulescu, *op. cit.*, 1937, pag. 143; P. Noailles, *Revue historique de droit français et étranger*, 1936, pag. 415.

- **coemptio**, consta dintr-o mancipațiune făcută de însăși femeie către viitorul ei soț. Deci aceasta era o vânzare - cumpărare simulată a femeii către bărbat, o formă de căsătorie inventată de către plebeii care nu aveau acces la *confarreatio*, cu scopul de a dobândi și ei putere, manus asupra soțiilor lor după modelul patricienilor.

Pentru căsătoria fără manus, nu exista vreo condiție specială privind forma. Aceasta se realiza simplu prin instalarea femeii în casa bărbatului, ocazie cu care se dădea o petrecere de către acesta.

Condiții de fond

Sunt aceleași atât pentru căsătoria cu manus cât și pentru căsătoria fără manus.

Astfel:

- **conubium (ius conubii)**, era acel drept recunoscut unei persoane de a încheia o căsătorie valabilă conform cu ius civile. Acesta avea o accepțiune obiectivă ce însemna aptitudinea generală¹ de a încheia o căsătorie. Accepțiunea subiectivă era aptitudinea relativă² a unei persoane de a se căsători cu o anumită persoană.

Astfel că din lipsa lui *ius conubii*, puteau apărea două feluri de incapacități: o incapacitate absolută și una relativă.

- **affectio maritalis** (consimțământul)³.

- **vârsta** admisă pentru căsătorie era stabilită pentru fete la 12 ani, când se considera că ele au devenit nubile, adică erau în stare să procreze. Referitor la băieți se folosea sistemul cercetării corporale până la împăratul Justinian, când, s-a stabilit vârsta de 14 ani.

În zilele noastre, pentru încheierea unei căsătorii, legiuitorul a prevăzut necesitatea îndeplinirii anumitor condiții de fond, precum și respectarea unor condiții de formă, după cum în prezența anumitor împrejurări, expres determinate, a interzis încheierea căsătoriei.

Condiții de fond la încheierea căsătoriei

Condul familiei prevede, în mod expres, trei condiții de fond la încheierea căsătoriei: *vârsta matrimonială* (art. 4 C. fam); *comunicarea stării sănătății* (art. 10 C. fam) și *consimțământul viitorilor soți* (art. 16 C. fam). Deși legea nu prevede în mod expres, ar mai putea fi adăugată și *diferențierea sexuală*.

¹ Fr. Girard, *Manuel elementaire du droit romain*, 1897, pag. 149; C. St. Tomulescu, *op. cit.*, 1958, pag. 232.

² *Ibidem*.

³ Fr. Girard, *op. cit.*, 1897, pag. 147; E. Molcuț, D. Oancea, *op. cit.*, 1991, pag. 54.

Comment [T3]: Incapacitatea absolută era cea care împiedica o persoană să contracteze o căsătorie valabilă cu o altă persoană. De exemplu cei care nu aveau calitatea de cetățeni.

Incapacitatea relativă era aceea care împiedica pe cei care se bucurau de *ius conubii* de a contracta *iustae nuptiae* cu anumite persoane. Aceasta dădea naștere unor piedici la căsătorie, care erau următoarele: **rudenia, alianța, condiția socială și legea.**

Comment [T4]: Când persoanele ce se căsătoreau erau *alieni iuris*, nu se cerea consimțământul lor, ci a persoanelor sub a cărui putere se găseau aceștia. Când ele erau *sui iuris*, se cerea consimțământul lor.

1. Vârsta legală pentru căsătorie

Potrivit art. 4 C. fam., “bărbatul se poate căsători numai dacă a împlinit vârsta de optsprezece ani, iar femeia numai dacă a împlinit șaisprezece ani”. Vârsta minimă pentru căsătorie trebuie stabilită în relație directă cu pubertatea reală, care depinde, de diferiți factori. O limită maximă până la care se poate încheia căsătoria nu este stabilită, ceea ce înseamnă că se pot încheia căsătorii până la o vârstă înaintată și chiar *in extremis*, înainte de moarte.

Comment [T5]: Stabilirea vârstei minime la care se poate încheia o căsătorie este determinată de rațiuni de ordin biologic și social-moral, urmărind a se asigura încheierea căsătoriei între persoane apte de a întreține relații sexuale normale și de a înțelege însemnătatea actului pe care-l realizează.

2. Consimțământul la căsătorie

Existența consimțământului valabil exprimat la încheierea căsătoriei este o condiție dirimantă, astfel cum rezultă din dispozițiile art. 1 alin. (3), art. 16 și 17 C. fam. Importanța acestei condiții rezultă și din aceea că ea este inserată în cuprinsul *Declarației universale a drepturilor omului*, care stipulează “căsătoria nu poate fi încheiată decât cu consimțământul liber și deplin al viitorilor soți”.

Consimțământul trebuie să îndeplinească anumite condiții, pentru a fi valabil exprimat:

- să fie neviciat;
- să fie actual;
- să fie dat personal, simultan și public;
- să fie constatat direct de către ofițerul de stare civilă.

3. Comunicare reciprocă a stării sănătății

Potrivit prevederilor art. 10 C. fam., căsătoria nu poate fi încheiată decât dacă soții nu declară că și-au comunicat, reciproc, starea sănătății.

Comment [T6]: Considerentele acestui fapt sunt nu numai de protecție a soților, ci și unele de ordin medical. Comunicarea stării sănătății se realizează cu certificatul medical, ce urmează a fi anexat declarației de căsătorie.

4. Diferențierea sexuală

Nu este o condiție prevăzută în mod expres de lege, dar rezultă implicit din alte prevederi legale (art. 1, 4, 5, 20, 25, 47, 52, 53, 60 C. fam.).

Comment [T7]: Diferențierea sexuală se dovedește prin certificatele de naștere care atestă și sexul persoanei. Încheierea căsătoriei fără îndeplinirea acestei condiții, duce la nulitatea absolută a ei, fiind o condiție de esență a căsătoriei.

Impedimente la încheierea căsătoriei

Impedimentele sau piedicile la încheierea căsătoriei sunt expres prevăzute de lege în art. 5 - 9 C. fam., iar în prezența unei atare împrejurări căsătoria nu se poate încheia.

Sunt considerate piedici la căsătorie următoarele:

- existența unei căsătorii anterioare nedesfăcute;
- rudenția;
- adopția;

- tutela;
- alienația sau debilitatea mintală ori lipsa temporală a discernământului.

Condiții de formă la încheierea căsătoriei

Condițiile de formă impuse de lege la încheierea căsătoriei nu sunt un scop în sine, ci urmăresc asigurarea respectării condițiilor de fond și verificarea inexistenței impedimentelor la căsătorie.

A. Formalități premergătoare încheierii căsătoriei

1. Declarația de căsătorie

În conformitate cu dispozițiile art. 12 C. fam., cei care vor să se căsătorească trebuie să facă serviciul de stare civilă o declarație de căsătorie, prin aceasta exprimându-se voința, din partea amândorura, de a încheia căsătoria. Declarația se va face în scris și, ea nu va putea fi dată prin reprezentare, ci numai personal.

2. Actele anexă declarației de căsătorie

La declarația de căsătorie se anexează mai multe acte, așa cum rezultă din dispozițiile art. 13 C. fam.

3. Atribuțiile ofițerului de stare civilă în legătură cu declarația de căsătorie

După primirea declarației de căsătorie, ofițerul de stare civilă citește declarațiilor dispozițiile art. 4 - 10 și 27 C. fam. și le atrage atenția asupra sancțiunilor legale aplicabile celor ce fac declarații false (art. 292 C. pen.).

Căsătoria se poate încheia, în termen de 10 zile de la data când a fost făcută declarația de căsătorie.

B. Procedura încheierii căsătoriei

1. Localitatea și locul unde se încheie căsătoria

Localitatea în care se va încheia căsătoria este determinată de domiciliul sau de reședința oricăruia dintre viitori soți.

În ceea ce privește locul încheierii căsătoriei, soții sunt obligați să se prezinte împreună la sediul serviciului de stare civilă din localitate.

2. Atribuțiile ofițerului de stare civilă

Numai căsătoria încheiată în fața ofițerului de stare civilă produce efecte juridice, iar ofițerul de stare civilă competent este acela al consiliului local al comunei, al orașului, al municipiului sau al sectorului de municipiu în raza căruia domiciliază unul sau ambii soți.

3. Solemnitatea și publicitatea căsătoriei

Actul căsătoriei are un caracter solemn, dat de prezența viitorilor soți în fața ofițerului de stare civilă, împreună cu doi martori, la data stabilită, la sediul autorității competente, exprimare simultană a consimțământului la căsătorie și din declararea încheierii căsătoriei de către ofițerul de stare civilă, după ce constată îndeplinirea tuturor condițiilor pentru încheierea acesteia.

4. Momentul încheierii căsătoriei

Momentul căsătoriei este acela în care ofițerul de stare civilă constată că sunt îndeplinite toate condițiile cerute de lege pentru încheierea unei căsătorii valabile și îi declară pe viitori soți căsătoriți.

5. Proba căsătoriei

“Căsătoria nu poate fi dovedită decât prin certificatul de căsătorie eliberat pe baza actului întocmit în registrul actelor de stare civilă” (art. 18 C. fam.). Certificatele eliberate în temeiul registrelor de stare civilă au aceeași putere doveditoare ca și actele întocmite sau înscrise în registre.